

УДК 372.853

Л.С.Осадча

Спеціаліст II категорії, викладач соціальних дисциплін Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету.

Т.О. Семакова, к.пед.н., старший викладач, Одеський національний політехнічний університет, e-mail: gulaeva-68@mail.ru

ПРО ДОСВІД ВПРОВАДЖЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ПОЛІТЕХНІЧНИХ КОЛЕДЖІВ

Л.С.Осадча, Т.О.Семакова. Про досвід впровадження громадянської освіти в навчальний процес політехнічних коледжів. У статті розглянуте питання про необхідність систематичного впровадження громадянської освіти в курсі викладання соціальних дисциплін у Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету (ХПТК ОНПУ).

L.S.Osadchaya, T.A. Semakova. On the experience of the introduction of civic education in the educational process Polytechnic colleges The article focuses on the necessity of systematic application of civil education in social studies teaching at Kherson polytechnic college of Odessa national polytechnic university (KPC ONPU).

Вступ. Процес становлення громадянського суспільства в Україні неможливий без оволодіння молодими громадянами знаннями про це суспільство та навичками демократичного громадянства, необхідними для його розбудови, які вони здобувають протягом навчання. Це стосується не лише політичної активності молоді, а й усвідомлення нею власної ролі та значення в житті суспільства, а також поведінкової діяльності відповідно до власних переконань і цінностей [1].

Сучасний навчально-виховний процес недостатньо спрямований на формування демократичного світогляду, очевидним є розрив між теоретичними знаннями, що отримує учнівська молодь, та повсякденною соціальною практикою. Ситуація істотно ускладнюється традиційним для наших людей ставленням до законів, правопорядку. Неповага відносно сучасних законів має глибокі історичні корені, спрацьовує скоріше страх перед покаранням. Реальні здобутки демократизації української школи досить незначущі. Серед молоді спостерігається небезпечно для соціальної стабільності зростання бездуховності, зневаги до моральних та правових норм, антисоціальна поведінка, споживацька психологія, зневір'я в позитивні перспективи розвитку нашої країни. Молодим людям, які не втратили

моральних цінностей, непросто знайти можливості для громадянського самовизначення, все важче протистояти негативному впливу, подвійним стандартам. [2]

Це підтверджують результати опитування педагогів, які вважають, що для того, щоб стати хорошим громадянином, студенти повинні:

- дотримуватись законодавства (97%);
- знати історію власної держави (95%);
- бути патріотами своєї країни (92%);
- наполегливо працювати (91%);
- займатися добродійністю (87%);
- брати участь у кампаніях із захисту довкілля (85%);
- слідкувати за політичним життям (81%).

Актуальність проблеми впровадження громадянської освіти засвідчують слова керівника освітніх проєктів Центру дослідження суспільства (ЦДС) Інни Совсун: «Ми бачимо певну пасивність у тому, як вчителі визначають те, що таке і що повинні робити хороші громадяни. Також нас насторожило те, що практично половина вчителів сказали, що хороші громадяни обов'язково повинні виказувати повагу до представників влади. Це з одного боку демонструє включеність вчителів в ієрархію влади. А в українських умовах виказування недовіри до влади - таке позиціонування вчителів є дещо насторожуючим. Цікаво також те, що лише половина вчителів вважають, що важливо голосувати на виборах» [4].

Таким чином, існує необхідність впровадження комплексу соціально-педагогічних заходів з метою підготовки молоді до життя в умовах демократичної держави [1].

Саме тому **мета нашої статті** полягала у визначенні можливостей запровадження громадянської освіти у вищих навчальних закладах (ВНЗ) I-II рівнів акредитації.

Для досягнення мети нами було поставлено наступні завдання:

- 1) проаналізувати умови запровадження громадянської освіти у ВНЗ I-II рівнів акредитації;
- 2) визначити найбільш сприятливі навчальні технології та навчальні курси для ефективного запровадження громадянської освіти в навчальний процес ВНЗ I-II рівнів акредитації, зокрема, в Херсонському політехнічному коледжі Одеського національного політехнічного університету.

Матеріал і результати дослідження. Громадянська освіта – це освіта, спрямована на формування знань, умінь, навичок і громадянських компетенцій, потрібних для життя у громадянському суспільстві, демократичній державі. Громадянин має права, може захистити їх, знає як працюють соціальні інститути держави. Науковці визначають термін «громадянська освіта»: як «соціалізацію» індивідів і «політичну соціалізацію»; як сукупність процесів становлення політичної та

громадянської свідомості й поведінки особистості; прийняття та виконання політичних ролей; виявлення активності в них, формування громадянської культури [1]. Освічене громадянство із розвиненим почуттям власної гідності є фундаментальною засадою встановлення демократичного та заможного суспільства.

Громадянська освіта ґрунтується на загальнопедагогічних і дидактичних принципах, з яких найбільш придатними для формування громадянських компетенцій, на наш погляд, є наступні:

1. Принцип гуманізму – пріоритетність прав і свобод людини, виховання людської гідності тощо;
2. Принцип демократичності – вихованні духу соціальної солідарності, справедливості; вміння конструктивно приймати участь у житті суспільства;
3. Принцип плюралізму – виховання поваги до засад політичної, ідеологічної, етнонаціональної та расової багатоманітності, толерантного ставлення до різних світоглядних і політичних доктрин, релігійних переконань тощо;
4. Принцип відкритості – вироблення анти догматичного мислення;
5. Принцип поєднання локального та глобального – важливість краєзнавчого елемента навчання [1].

Аналіз нормативної бази, яка регламентує навчальний процес у ВНЗ I-II рівнів акредитації, дозволив виявити, що в Україні не існує єдиного стандарту громадянської освіти і викладачі відзначають це як проблему.

Але існує проект Концепції громадянської освіти та виховання, в якому передбачаються наступні завдання курсу, такі як:

1. Надання знань про світові демократичні здобутки й особливості становлення демократії в Україні.
2. Формування мотивації й основних вмінь, що необхідні для відповідальної участі у громадянсько-політичних процесах, критичного ставлення громадянина у житті суспільства.
3. Формування активної дієвої позиції громадян щодо реалізації ідеалів демократії.
4. Створення ідеалів для набуття молоддю досвіду громадянських дій, демократичної поведінки.

Цей проект покликаний сформувати єдиний стандарт громадянської освіти, який може забезпечити розвиток критичного мислення, можливості відстоювання власної точки зору, комунікабельності, здатності вирішувати конфлікти мирним шляхом, толерантності [7].

Реалізація даного проекту у ВНЗ I-II рівнів акредитації можлива через запровадження курсу громадянської освіти. Він призначений допомогти формуванню особистості, якій притаманні демократична громадянська культура, усвідомлення взаємозв'язку між індивідуальною свободою,

правами людини та її громадянською відповідальністю, готовність до компетентної участі в житті суспільства.

У сучасних умовах в системі освіти України формування деяких компонентів системи громадянської освіти втілюється на основі Концепції громадянського виховання, яка була затверджена раніше Постановою Президії від 19.04.2000р. протоколом №1-7/4-49. Останнім часом зроблено низку кроків щодо розширення системи громадянської освіти: розробляються теоретичні основи та впроваджуються в практичну діяльність освітніх закладів. При порівнянні змісту проекту Концепції громадянської освіти та виховання та Концепції громадянського виховання нами виявлена відмінність підходів і методик, які об'єднує єдина мета – громадянин, який цінує ідеали свободи, демократичні цінності та права людини, готовий їх відстоювати.

Науковцями виділені дві форми реалізації громадянської освіти в навчальних закладах:

1. Впровадження в навчальний процес спеціальних навчальних курсів.
2. Введення змісту громадянської освіти до інших навчальних курсів.

Аналізуючи можливості навчально-виховного процесу в запровадженні громадянської освіти у ВНЗ I-II рівнів акредитації, зокрема в ХПТК ОНПУ, ми погоджуємося з тим, що названі навчальні заклади є важливою ланкою в системі безперервної освіти, яка повинна забезпечити високий рівень культурної, освітньої та фахової підготовки учнівської молоді до здобуття вищої освіти, стійку мотивацію до навчання та самовдосконалення впродовж життя. Політехнічні коледжі в цій системі покликані сприяти досягненню гармонії у поєднанні інтересів особи, суспільства та держави. Вони повинні забезпечити умови до формування базових компетентностей особистості, які є запорукою успішної майбутньої професійної діяльності [3].

Відповідно, провідною метою згаданих навчальних закладів є формування конкурентоспроможного фахівця, соціально активної та творчої особистості з глибоко усвідомленою громадянською позицією.

Для реалізації громадянської освіти не існує окремої дисципліни, але певних можливостей надає низка соціальних дисциплін, таких як «Всесвітня історія», «Історія України», «Людина і світ», «Соціологія», «Правознавство» та ін. Згадані курси мають допомогти студентам якомога краще збагнути природу суспільства і держави, в якій вони живуть, розкрити можливості й передумови для реалізації ними своїх прагнень та інтересів у суспільному житті.

На нашу думку, провідними предметами та дисциплінами для запровадження елементів громадянської освіти є наступні: інтегрований предмет «Людина і світ», предмет «Правознавство», дисципліна «Соціологія».

Орієнтирами результативності освітнього процесу в Україні в сучасних умовах є ключові компетенції, до яких дослідники відносять громадянські компетенції [6].

Громадянські компетенції поєднані в інтегративну характеристику особистості – громадянськість, яка включає певний рівень психологічної готовності людини до активного здійснення суспільного життя. Вона фіксує певний рівень розвитку в особистості суспільно визначеного комплексу знань, умінь, навичок, ставлень, переконань особистості, її суспільних орієнтацій, а також дає можливість молоді усвідомити своє місце у суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною та державою.

У структурі громадянських компетенцій виокремлюється три компоненти:

- 1) ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання);
- 2) діяльнісний (уміння та навички);
- 3) особистісно-творчий (сфера самореалізації) [6].

Навчальні програми вищезгаданих курсів передбачають формування деяких вмінь і навичок, які мають бути результатом вивчення цих предметів і дисциплін:

- засвоєння способів самостійного отримання та обробки різнобічної правової інформації з різних джерел;
- орієнтування у системі законодавства та вміння використовувати нормативно-правові акти;
- визначення суті та пояснення змісту юридичного документу та шляхів його застосування;
- використання знань з правознавства при аналізі та правовому розв'язанні конкретних ситуацій;
- розвиток вмінь міркувати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, спостерігати, критично мислити, аргументувати думку, визначати та обирати альтернативне рішення і підходи, спілкуватись в малих та великих групах;
- вміння захищати свої права та права інших, спираючись на правові знання;
- вміння аналізувати соціально значимі проблеми та процеси;
- вміння застосовувати у професійній діяльності базові знання і навички з основ соціальної теорії та методів соціального дослідження;
- вміння активно та свідомо приймати участь у суспільно-політичному житті країни, впливати на державну політику.

Аналіз навчальних програм згаданих курсів у ХПТК ОНПУ виявив, що:

1. Навчальна програма з дисципліни «Соціологія» (Збгод.) включає теми «Суспільство як соціальна система», «Особистість у системі культури»;

2. Навчальна програма з «Правознавства» (36год.) передбачає вивчення тем «Поняття, ознаки та сутність держави», «Народовладдя», «Державний лад», «Держава, особа, суспільство», «Право – особливий вид соціальних норм», «Юридична відповідальність», «Права, свободи та обов'язки людини та громадянина»;

3. Навчальна програма предмету «Людина і світ» (36год.) синтезує зазначені вище теми.

Порівнюючи зміст згаданих програм, ми дійшли висновку, що значна кількість тем має спільний зміст, що надає можливості створити систему формування трьох основних компонентів громадянської компетенції. Темі курсів розкривають ключові поняття з теоретико-правового погляду та з суспільної точки зору, таким чином пропонуючи студентові самостійно визначити власне ставлення до суспільних проблем людства.

На нашу думку, навчальними технологіями, за допомогою яких можливо формування громадянських компетенцій, є наступні:

- кооперативні технології навчання, які передбачають навчання в різнорівневих групах і дозволяють досягти результату в особистісно-орієнтованому навчанні та полегшують можливість викладачеві задовольнити диференційований підхід до навчання молоді;

- колективно-групові технології навчання, які дають можливість підштовхнути молодь до розгляду проблеми з різних сторін та спонукати студентів до висловлювання власної думки, її аргументування;

- технології ситуативного моделювання, які дають можливість свідомого визначення позицій студентів;

- інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) [1].

Запроваджуючи згадані технології у практику вивчення предметів «Людина і світ» та «Правознавство», дисципліни «Соціологія», ми поєднуємо їх елементи. Але найбільш популярними та широкоживаними серед студентської молоді є ІКТ, тому що саме вони в найбільшій мірі враховують можливості, пізнавальні інтереси та рівень сформованості вмінь студентів до пошуку і обробки інформації.

Колективно-групові та кооперативні технології сприяють реалізації диференційованого підходу до навчання студентів. Прикладом їх втілення є робота в групі за схемами «студент-студент», в першу чергу, а також «викладач-студент», що дозволяє кооперуватися сильним і слабким студентам.

Окреслені технології та згадані вище принципи громадянської освіти орієнтують роботу викладача в руслі «наставництва». Наставник має допомогти студентові обрати напрямок розкриття окресленої теми, зорієнтувати у просторі інформації, спонукати до обґрунтованих висновків. Спонування до самостійної роботи дозволяє формувати ключові громадянські компетентності сучасної молоді.

Прикладом форми групової навчально-пізнавальної діяльності, яка поєднує характеристики різних технологій, є проектна діяльність. На практиці ми пропонуємо студентам об'єднуватись у групи та готувати проекти. Вони дають можливість студентам розглянути запропоновану тему з різних позицій, дає можливість співпрацювати студентам, що неможливо без взаємоповаги, розвитку творчої ініціативи молоді. Під час співпраці студентам надається можливість вивчити теоретичні проблеми сучасного суспільства та шляхи їх подолання.

Проблемою залишається той факт, що студенти не прагнуть урізноманітнити свої творчі результати, вони вбачають можливими виключно презентації у Power Point. На нашу думку, причини подібного вибору полягають в тому, що для них цей вид роботи є найпростішим, але такий вид діяльності не дає можливості у повному обсязі оволодівати вміннями спілкування з аудиторією.

Ці курси не можна вважати виключно громадянським, адже вони не надають нам можливості формувати та розвивати відповідні вміння активного громадянина демократичної держави. Він не надає можливості студентам здобувати досвід співіснування, спілкування та подолання стереотипів у громадянському суспільстві.

Висновки. Таким чином, аналіз умов запровадження громадянської освіти у ВНЗ I-II рівнів акредитації, зокрема, ХПТК ОНПУ, існують деякі можливості для втілення елементів громадянської освіти. Вдалими технологіями для їх реалізації, за результатами нашого дослідження, виявлено проектні технології, які поєднують у собі характеристики ІКТ та кооперативного навчання. Але їх запровадження в навчальний процес має деякі складнощі. Тому перед викладачами стоїть завдання подолати обмеженість здійснення проектної діяльності студентів, які найчастіше обирають електронні презентації. Також можемо рекомендувати викладачам згаданих вище дисциплін пропонувати студентам завдання з окремих тем, які мають практичний характер.

Література

1. Бакка Т. Предмет і завдання курсу громадянської освіти. / Громадянська освіта: теорія і методика навчання. К.: 2008. – С.11
2. Дух Л.І. «Громадянська освіта та виховання учнівської молоді» // Освіта. - 2000. - № 60
3. Забазуріна Н.В. «Концептуальні засади освітньовиховної діяльності політехнічного коледжу» // Таврійський вісник освіти. – 2012. -№1(37). - С.67-70
4. Івкіна О. «Громадянська освіта в школах України. Що це?» Джерело: Громадянський простір www.civicua.org
5. Мойсеюк Н. Педагогіка. Навчальний збірник. 3-є видання, доповнене. 2001. – 608с.

6. Пометун О. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки // Вісник програм шкільних обмінів. – 2005. - №23. – С.18

7. Проект Концепції громадянської освіти і виховання в Україні.
<http://library.kr.ua/women.html/pgovuindx.html>